

Mapování překážek bránících očkování

Nový výzkum realizovaný v rámci projektu „Překonávání překážek pro očkování“ odhaluje hlavní překážky, kterým čelí občané EU v souvislosti s očkováním. Mezi hlavní zjištěné překážky patří administrativní a praktické kroky potřebné k očkování a dostupnost zdravotnických pracovníků. Přečtěte si další informace o nejnovějším výzkumu v rámci tohoto projektu.

Úvod:

Nedávný pokles proočkovanosti v členských státech EU vedl k novým výskytům nemocí, jimž lze předcházet očkováním. Pandemie COVID-19 tuto situaci ještě více zkomplikovala a představovala výzvu pro kontinuitu rutinních očkovacích programů.

Pro zvýšení proočkovanosti je zásadní role faktorů „příhodných podmínek“ v procesu očkování, které zahrnují systémové prvky podporující očkovací služby. Zatímco faktory důvěry a spokojenosti se zaměřují na individuální chování a postoje k očkování, faktory příhodných podmínek, zahrnující fyzické, praktické a administrativní aspekty, hodnotí vstřícnost dostupných očkovacích služeb k pacientům z hlediska usnadnění akceptace očkování. Projekt „Překonávání překážek pro očkování“ se konkrétně zabýval administrativními, praktickými a fyzickými překážkami pro očkování.

V rámci úkolu 1 „Mapování očkovacích služeb ve všech členských státech EU za účelem identifikace překážek pro očkování“ spolupracoval projektový tým se zdravotními orgány a odborníky na identifikaci překážek, kterým občané čelí při přístupu k očkovacím programům. Výzkum na úrovni jednotlivých zemí uskutečnili národní odborníci s příslušnými znalostmi v oblasti očkování, imunologie, zdraví a sociálního výzkumu. Tito odborníci provedli rešerši literatury a dokumentů z vnitrostátních zdrojů, diskutovali s příslušnými zdravotními orgány a vedli rozhovory založené na tom, zda má daná země regionalizovanou nebo centralizovanou správu očkování.

Hlavní zjištění:

- ◆ **Řízení:** Očkovací programy se v jednotlivých členských státech liší, přičemž většina z nich přijala celostátní programy, které poskytují standardizované pokyny a harmonogramy. Úroveň centralizace se mezi státy výrazně liší, což vede k rozdílům v kompetencích a odlišným přístupům k navrhování a provádění očkovacích programů v decentralizovaných systémech.
- ◆ **Poskytování očkovacích služeb:** Očkovací služby zajišťují především praktičtí lékaři. Nejběžnějším systémem objednávání je telefonický kontakt s praktickým lékařem nebo příslušným zdravotnickým zařízením. COVID-19 však vedl k zavedení a většímu využívání elektronického objednávání a elektronických monitorovacích systémů.
- ◆ **Financování:** Očkování dětí (tj. proti spalničkám, příušnicím a zarděnkám (MMR), dětské obrně, meningokoku typu C (MenC/MenACWY) a lidskému papilomaviru (HPV)) pro doporučené skupiny je většinou bezplatné buď v místě aplikace, nebo prostřednictvím úhrady. Podobně jsou pro doporučené skupiny obecně bezplatná i očkování pro dospělé (tj. proti sezónní chřipce a COVID-19), i když v některých členských státech může být vyžadována platba z vlastních zdrojů.
- ◆ **Fyzické, praktické a administrativní překážky pro očkování:** Nejčastější překážky se týkají administrativních a praktických kroků potřebných k očkování (např. monitorovací systémy, administrativní kroky pro občany), následuje dostupnost zdravotnických pracovníků, dosah očkovacích služeb (např. informovanost a osvěta veřejnosti) a příhodné podmínky očkovacích služeb (např. ordinační hodiny očkovacích služeb).
- ◆ **Identifikované podpůrné postupy:** Ve většině členských států běžně probíhají veřejné informační kampaně s cílem překonat překážky v oslovování veřejnosti, jež souvisejí s nedostatečnými znalostmi o vakcínách.

Řízení a monitorování očkovacích programů

V posledních desetiletích došlo k posunu směrem k digitalizovanějším monitorovacím systémům, který urychlila pandemie COVID-19. To vedlo k zavedení rozsáhlých programů usnadňujících sběr informací. Systémy monitorování očkování v členských státech přecházejí na digitalizovanější a efektivnější metody. To usnadnilo monitorování údajů o proočkovanosti v reálném čase, přístup k údajům pro sledování očkovacího procesu pacientů a možnost občanů zkontrolovat si aktuálnost svých očkování.

Poskytování očkovacích služeb

Mapování očkovacích služeb zahrnovalo identifikaci všech kroků očkovacího procesu občanů: metody oslovování občanů zdravotnickými službami za účelem informování o plánovaných očkováních, požadavky před podáním vakcíny (např. zda je nutný lékařský předpis), postupy rezervace (např. rezervace termínu u praktického lékaře nebo online), vzdálenost k místu očkování a případné náklady na vakcínu a její aplikaci.

Proces očkování začíná tím, že jsou občané informováni o svém očkovacím kalendáři a je jim zasláno připomenutí. Zdravotní orgány v celé EU uplatňují různé strategie, aby vybídly občany k podstoupení požadovaného očkování. Mezi ně patří:

- ◆ Celostátní komunikační kampaně zaměřené na zvýšení informovanosti o očkovacích programech a vizuální média (např. brožury a plakáty) v místech aplikace vakcín, jako jsou dětské poradny, nemocnice, ordinace praktických lékařů atd., a na elektronických kanálech (např. informační webové stránky, sdělovací prostředky, specializované webové stránky věnované COVID-19 atd.) v reakci na překážky v oslovování veřejnosti, jako je nízká úroveň znalostí o vakcínách a očkovacích programech.
- ◆ Přímé výzvy zdravotních orgánů k očkování nebo k přivedení dětí k očkování jsou zasílány elektronicky (prostřednictvím online platform pro pacienty, připomenutí formou SMS, e-mailů) nebo prostřednictvím klasických kanálů, jako jsou pozvánky formou dopisu, informační brožury zasílané rodičům, jejichž cílem je překonat administrativní překážky monitorovacích nástrojů očkovacích služeb (tj. chybějící jednotný systém databáze očkování).

Před aplikací vakcíny vyžadují některá očkování lékařský předpis anebo souhlas rodičů, jako je tomu v případě očkování dětí a dospívajících.

Mnoho členských států má pro termíny očkování elektronický rezervační systém. V podobě a způsobech zavádění elektronických systémů však existují rozdíly, zejména v zemích, kde má každý region vlastní zdravotnický systém.

COVID-19 podnítil zavedení elektronických rezervačních a monitorovacích systémů v oblastech, kde se dříve nevyskytovaly. Navzdory rozdílům v možnostech rezervace podle typu vakcíny byla v případě vakcín proti COVID-19 nabídnuta široká škála možností, jejichž cílem bylo v krátkém časovém období maximalizovat aplikaci vakcín. Alternativa automatického zařazení všech do systému, které jsou sice méně běžné než dobrovolné zapojení, se osvědčila při řešení překlenutí propasti v elektronických znalostech, s níž se potýkají starší a těžko dosažitelné skupiny. Podobně se modelem automatického zařazení všech řídí i očkování ve školách, což zjednodušuje proces pro děti a jejich rodiče.

V procesu očkování hrají klíčovou roli zdravotničtí pracovníci v EU, protože jsou snadno dostupní, připomínají pacientům termíny očkování a šíří spolehlivé informace o vakcínách. Ve většině zemí jsou obvykle jedinými odborníky oprávněnými podávat vakcíny praktičtí lékaři a pediatři, s výjimkou některých zemí, kde tuto roli mohou plnit také zdravotní sestry. Během pandemie rozšířilo několik zemí okruh zdravotnických pracovníků oprávněných podávat vakcíny, aby uspokojily zvýšenou poptávku po očkovacích odbornících. Například v zemích, kde lékárny doposud nehrály při očkování významnou roli, zjednodušily lékárny přístup k očkování proti sezónní chřipce a COVID-19.

Financování

Očkování dospělých je pro doporučené skupiny obecně bezplatné, i když některé země mohou vyžadovat platby z vlastních zdrojů. Podobně je většinou bezplatné i očkování dětí z doporučených skupin, a to buď v místě aplikace, nebo prostřednictvím úhrady. Financování vakcíny MenC se v Evropě liší, protože její zařazení do očkovacích programů závisí na prevalenci výskytu onemocnění.

Překážky pro očkování

Překážky pro očkování byly rozděleny do sedmi kategorií (administrativní nebo praktické kroky vedoucí k očkování, dostupnost zdravotnických pracovníků, dosah očkovacích služeb, příhodné podmínky očkovacích služeb, finanční požadavky očkovacích služeb, geografická blízkost očkovacích služeb, dodávky vakcín), které zahrnují hlavní problémy identifikované v procesu očkování. V každé skupině tým zjistil dílčí překážky, které brání přístupu k očkování a sahají od administrativních a praktických kroků pro občany nebo zdravotnické pracovníky až po dostupnost a dodávky vakcín, ordinanční hodiny očkovacích služeb a snadnost rezervace.

Identifikované překážky se liší v závislosti na očkovacím procesu a mají dopad na cílové skupiny nebo vakcíny. Očkovací proces u dětí a dospívajících je primárně brzděn finančními překážkami a také zjevným nedostatkem znalostí mezi veřejností, například o vakcíně proti lidskému papilomaviru (HPV). U očkování dospělých je hlavní překážkou nedostatečná informovanost, například o očkování proti tetanu a COVID-19, zatímco finanční překážky brání očkování proti sezónní chřipce.

Hlavní překážkou v očkování ve většině členských států jsou administrativní a praktické výzvy, včetně rozdílných systémů hlášení, které brání ve sdílení údajů na vnitrostátní úrovni, a časově náročných administrativních kroků pro zdravotnické pracovníky. Rada členských států navíc čelí překážkám v oslovování obyvatelstva kvůli nedostatečným znalostem veřejnosti a zdravotní gramotnosti, přičemž hlavním problémem ve všech členských státech je nedostatek zdravotnických pracovníků. V mnoha členských státech jsou dále zaznamenány nedostatečně příhodné podmínky očkování, zatímco jiné členské státy hlásí překážky související s geografickou vzdáleností a finanční překážky (např. náklady na dopravu, ztráta příjmů pro jednotlivce nebo finanční náklady na poskytování vakcín pro zdravotnické orgány) a v některých členských státech odborníci identifikovali problémy související s dostupností a dodávkami vakcín.

Identifikované podpůrné postupy a předběžná doporučení

Zdravotní orgány zavedly řadu postupů ke snížení fyzických a administrativních překážek. Řešení systémových překážek zahrnuje mnoho aspektů a též různá opatření přijatá na vnitrostátní úrovni. Mezi ně patří:

- ◆ Návrh a spuštění veřejné informační kampaně
- ◆ Překlad informací pro těžko dosažitelné skupiny
- ◆ Specifické školení pro zdravotnické pracovníky
- ◆ Zavedení elektronických monitorovacích systémů
- ◆ Přiblížení očkování přímo veřejnosti prostřednictvím různých iniciativ
- ◆ Zvýšení počtu specialistů oprávněných k očkování

V souvislosti s těmito postupy poskytli odborníci z jednotlivých zemí na základě rozhovorů s národními zdravotnickými orgány a přehledu literatury několik předběžných doporučení. Mezi ně patří:

- ◆ Vytvoření a návrh informačních kampaní
- ◆ Školení zdravotnických pracovníků v oblasti komunikace o očkování
- ◆ Vzdělávání v oblasti veřejného zdraví
- ◆ Zavedení a rozšíření systému připomínání pro veřejnost
- ◆ Zavedení mobilních očkovacích center

Závěr

Tato studie zdůrazňuje význam řešení překážek pro očkování se zaměřením na systémové prvky podporující očkovací služby a poskytuje komplexní přehled o překážkách, kterým čelí občané v jednotlivých členských státech. Zjištění studie zdůrazňují význam faktorů „příhodných podmínek“ v procesu očkování a potřebu cílených opatření ke zvýšení vstřícnosti očkovacích služeb vůči pacientům s cílem zlepšit akceptaci očkování.